

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA – GARANT AL SUPREMAȚIEI CONSTITUȚIEI

Tatiana DABIJA,
competitor (ICJP al AȘM)

Alexandru ARSENI,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

REZUMAT

Curtea Constituțională a Republicii Moldova – indiscutabil, este organul ce realizează obiectiv jurisdicția constituțională, supunându-se doar Constituției, fiind independentă, în cele din urmă, de puterea legislativă, executivă și judecătorească, asigurând în așa fel realizarea principiului separării puterilor în stat, precum și legătura strânsă dintre stat și cetățean, care formează baza societății, garantând, prin urmare, supremația Constituției întru interpretarea și aplicarea corectă a acesteia. Curtea Constituțională reprezintă un organ constituțional statornic și independent al statului, funcția de bază a căreia constă în controlul constituționalității actelor normative, precum și anularea normelor juridice ce contravin Constituției, asigurând interpretarea corectă a Constituției și garantând supremația acesteia în stat – Constituția fiind legea supremă, fundamentală. Curtea Constituțională activează în baza principiilor independenței, supunându-se doar Constituției, tot ea fiind garantul supremației Constituției (art. 134, Constituția Republicii Moldova din 1994), asigurând în așa fel buna funcționare a mecanismului constituțional, punând în valoare prioritatea sa în interiorul statului. Republica Moldova, precum și alte țări posttotalitare (România, Ucraina, Rusia, Polonia, Ungaria etc.), a renunțat la experiența interbelică și a apelat la modelul european al controlului de constituționalitate, încredințat unui organ special, cum este Curtea Constituțională, care asigură controlul constituționalității legilor și garantează supremația Constituției, controlului de constituționalitate fiindu-i supuse nu doar legile, ci și alte acte juridice, cum ar fi: regulamente, hotărâri, dispoziții ale Guvernului, chiar și tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte. Curtea Constituțională, pe calea excepției de neconstituționalitate, poate decide asupra constituționalității actelor juridice. Actele normativ-juridice și actele individuale emise de Parlament, Președintele Republicii Moldova și Guvern sunt supuse controlului de constituționalitate, atât pe calea acțiunii directe, cât și a excepției de neconstituționalitate.

Cuvinte-cheie: Curtea Constituțională, supremația Constituției, Constituția, garanțiile juridice, controlul constituționalității, sancțiunea supremației, jurisdicția constituțională, constituționalitatea legilor.

SUMMARY

The Constitutional Court of the Republic of Moldova – unquestionable is the body that performs objectively the constitutional jurisdiction, obeying only the Constitution, independently by the end of the legislative, executive and judiciary power, ensuring in this mode, the principle of separation of powers and the close connection between state and citizen, which is the basis of society, thus ensuring supremacy of the Constitution for its correct interpretation and application. The Constitutional Court is an independent and steady constitutional state body, the basic function of which is to control the normative acts, and annulment of legal rules that contravene the Constitution, ensuring correct interpretation of the Constitution and ensuring its supremacy in the state – the Constitution is the supreme, fundamental law. Constitutional Court operates based on the principles of independence, only obeying the Constitution, at the same time being the guarantor of the Constitution supremacy (Article 134, the Constitution of the Republic of Moldova, 1994), so ensuring the proper functioning of the constitutional mechanism, highlighting the priority to the within the state. The Republic of Moldova and other post-totalitarian countries (Romania, Ukraine, Russia, Poland, Hungary, etc.), renounced the interwar experience and appealed to the European model of constitutional review, mandated to a particular organ such as the Constitutional Court, which provides the constitutionality of laws and guarantees the supremacy of the Constitution, to constitutional review being subject not only laws, but also other legislation such as regulations, ordinances, provisions of the Government, even international treaties to which the Republic of Moldova is part of. The Constitutional Court on the unconstitutionality exception path can decide on the constitutionality of legal acts. Normative legal acts and individual acts issued by the Parliament, the President of the Republic of Moldova and the Government are subject to constitutionality, both by direct action and the plea of unconstitutionality.

Key-words: Constitutional Court, Constitutional supremacy, Constitution, juridical guarantor, control of constitutionality, sanction of supremacy, constitutional jurisdiction, constitutionality of laws.

Conceptul de „supremație a Constituției” este astăzi unanim acceptat. Dar el rămâne o simplă declarație de intenții, dacă n-ar fi acoperit prin instituții care să-i permită să se exprime. Astăzi, controlul de constituționalitate a devenit, practic, o necesitate. Nouă, cercetătorilor, ni se pare aproape un postulat constatarea prof. Mauro Cappelletti potrivit căruia dacă sec. al XIX-lea a fost cel al Parlamentelor, sec. XX este cel al justiției constituționale.

Atunci când vorbim despre organizarea Curții Constituționale, ne referim la organele implicate direct sau indirect în formarea Curții, la procedura de formare, consecințele ce

apar în urma acțiunilor autorităților implicate, la cerințele înaintate candidaților la funcțiile de judecători ai Curții Constituționale, la termenele mandatelor etc. Aceste chestiuni sunt reglementate de Constituție, de Legea cu privire la Curtea Constituțională și de Codul jurisdicției constituționale.

„Curtea Constituțională” – reprezintă o instituție în „premieră” pentru Republica Moldova, o inovație a Constituției din 1994.

Apariția Constituției din 29 iulie 1994 a instituit cadrul juridic fundamental al noilor orientări în toate domeniile vieții sociale, valorificând tradiția constituțională democratică

în Republica Moldova, precum și exigențele constituționale ale unei civilizații moderne.

La 25 ianuarie 1995, a fost promulgată Legea cu privire la Curtea Constituțională, iar la 29 august 1995 – Codul jurisdicției constituționale. Curtea Constituțională a Republicii Moldova și-a început activitatea la 23 februarie 1995. Astfel, controlul de constituționalitate a legilor și asigurarea supremației Constituției au fost puse în seama unei autorități publice competente, și anume, a unui organ special – Curtea Constituțională. Deci Republica Moldova a renunțat la experiența interbelică și a apelat ca și alte țări posttotalitare (Rusia, Polonia, Ungaria etc.) la modelul european (numit și kelsiano-austriac) al controlului de constituționalitate, încredințat unui organ special, și nu unui organ judiciar obișnuit. Conform titlului V al Constituției din 29 iulie 1994, a fost creată Curtea Constituțională, autoritate publică de nouă în sistemul constituțional al Republicii Moldova. Prin structura, împuternicirile și funcționarea sa, Curtea Constituțională valorifică atât tradițiile juridice ale țării, cât și experiența în domeniu a unor state europene, precum Austria, Franța, Germania, Italia, Spania și Portugalia.

Creată după modelul occidental, cel întâlnit îndeosebi în statele în care există un sistem multiplu de jurisdicții, Curtea Constituțională are ca sarcină fundamentală controlul constituționalității legilor, sarcină exercitată de altminteri cel mai frecvent. Ea apare ca o jurisdicție special constituită, care deține monopolul în acest domeniu. Este un organ independent față de celelalte autorități statale.

În literatura de specialitate, au fost indicate mai multe argumente în favoarea adoptării modelului european, printre care putem cita: că modelul european ar asigura mai bine separarea puterilor care s-ar realiza prin instituirea unui control centralizat de un organ special, că în lipsa precedentului judiciar soluțiile date de instanțele judecătorești pot fi neuniforme, ceea ce ar dăuna ordinii constituționale, și că un singur organ ar fi apt de un control specializat, ceea ce nu s-ar putea realiza în cazurile instanțelor judecătorești ordinare.

Controlul constituționalității nu este doar o instituție fără părgihii de activitate, ci a alcătuit deja un sistem bine determinat și solicitat, fapt care e demonstrat de numeroasele sesizări parvenite spre Curtea Constituțională.

Pentru a înțelege mai bine conceptual ce este un organ abilitat cu atribuții constituționale, apelăm la pozițiile doctrinarilor care își expun punctul de vedere în literatura de specialitate.

Unii doctrinari din Occident, asemeni lui Louis Favoreu, consideră că Curtea Constituțională este o jurisdicție creată pentru a practica special și exclusiv contenciosul constituțional, aceasta fiind situată în afara aparatului jurisdicțional ordinar și independentă de acesta, ca și de celelalte puteri publice. O curte supremă, sau un tribunal suprem, sau o cameră constituțională a unei curți supreme, pot fi jurisdicții constituționale, însă nu sunt curți constituționale.

În opțiunea profesorului A. Blankenagheli, Curtea Constituțională este ultima instanță supremă ce se include atunci când celelalte autorități nu sunt capabile de decizie, în caz contrar, nu era nevoie de Curte. Prin hotărârile sale, Curtea Constituțională conturează hotarele câmpului constituțional. Curtea Constituțională este o instituție cu funcții și procedură specifică, care o deosebesc de celelalte instituții de drept.

După profesorul american B. Schwartz, Curtea Constituțională reprezintă organul, funcția principală a căruia este garantarea supremației Constituției, ceea ce, conform ideii, ar consolida valorile supreme ale societății, în acest sens, Curtea Constituțională e necesară în calitate de autoritate ce nu ar putea fi influențată de conflictele politice. Prin hotărârile sale, Curtea Constituțională conturează hotarele de acțiune

a autorităților și a competenței lor, apără drepturile constituționale ale cetățenilor.

După opinia profesorului B.N. Gabricidze, Curtea Constituțională face parte din autoritățile ce au menirea de a garanta justiția și legalitatea constituțională, acesta fiind unul din principiile regimului constituțional. Statutul juridic și trăsăturile Curții Constituționale ca organ jurisdicțional de control al constituționalității legilor reiese din atribuțiile ce-i revin și care sunt fixate în Constituție și în legea organică.

Atunci, când vorbim despre organizarea Curții Constituționale, ne referim la organele implicate, direct sau indirect, în formarea Curții, la procedura de formare, urmările ce apar în urma acțiunilor autorităților implicate, la cerințele înaintate candidaților la funcțiile de judecători ai Curții Constituționale, la termenele mandatelor etc. Aceste chestiuni sunt reglementate de Constituție, de Legea cu privire la Curtea Constituțională și de Codul jurisdicției constituționale.

Sistemul vizat este întâlnit în cele mai multe state. În altele, legile de organizare și funcționare ale Curților sunt „legi constituționale”, precum în Italia, Rusia, Ungaria, Croația etc. Un sistem mai deosebit îl întâlnim în Bulgaria, unde Constituția (art. 149 alin. (2)) prevede că prin lege nu se poate reglementa (Curtea Constituțională).

Problema naturii juridice a Curții Constituționale din Republica Moldova se pune în termeni relativ asemănători cu cei din doctrina occidentală, deoarece are sarcini asemănătoare cu ale celorlalte curți și tribunale constituționale din Europa. Unele constituții, precum cea a Germaniei din 1949 și a Federației Ruse din 1993, înglobează într-un capitol unic toate formele de jurisdicție, inclusiv cea constituțională. Alte constituții însă reglementează aparte, într-un capitol distinct, organul de jurisdicție constituțional, reliefindu-i natura deosebită față de celelalte categorii de jurisdicții: civile, penale, administrative. Aceasta fiind soluția cea mai răspândită pe care o întâlnim, de exemplu, Constituția Franței din 1958, cea a Spaniei din 1978.

Referitor la Curtea Constituțională a Republicii Moldova, aceasta se compune din șase judecători numiți pentru un mandat de șase ani (art. 6 alin. (1)) din Legea cu privire la Curtea Constituțională. Majoritatea statelor europene au Curți Constituționale compuse dintr-un număr impar de judecători din motiv de facilitare a adoptării hotărârilor în cazul împărțirii voturilor (de exemplu, în Franța, Italia, Portugalia, Turcia, iar din cele posttotalitare – Rusia, România, Ungaria, Croația, Slovenia, Estonia, Lituania). Situația când există paritate de voturi și se dă prioritate opiniei, pentru care a votat Președintele, nu este democratică. Propunerea de a modifica numărul de judecători ai Curții Constituționale, în sensul stabilirii unui număr impar, a fost înaintată și în Republica Moldova, venind din partea unui judecător al Curții Constituționale. Însă și Curtea Constituțională în raportul său anual pe 1997 a menționat că paritatea de voturi creează probleme, care pot fi depășite suplimentând cu o persoană numărul de judecători.

Condițiile pentru a deține funcția de judecător al Curții Constituționale sunt prevăzute de art. 11 al Legii cu privire la Curtea Constituțională: pregătire juridică superioară, înaltă competență profesională și o vechime de, cel puțin, 15 ani în activitatea juridică, învățământ juridic superior sau în activitatea științifică, să nu depășească limita de vârstă de 65 de ani și să-și dea în scris acordul prealabil. Acordul prealabil trebuie să conțină și un angajament al candidatului de a demisiona din funcția pe care o ocupă (ca fiind incompatibilă cu cea de judecător al Curții Constituționale). Sau, după caz, de a-și suspenda activitatea în partid sau în orice altă organizație politică. Judecătorul Curții Constituționale poate deține această funcție pe durata a două mandate (art. 5 alin.

(2) al Legii cu privire la Curtea Constituțională), dacă este numit și la data numirii nu depășește limita de vârstă de 65 ani (art.11 alin.(2)).

Codul jurisdicției Constituționale al Republicii Moldova (art.8 alin.(3)) prevede că judecătorii Curții Constituționale nu pot fi trași la răspundere judiciară pentru voturile și opiniile exprimate în exercițiul funcțiunii, inclusiv după expirarea mandatului. Mandatul judecătorului Curții Constituționale încetează nu numai din cauze „naturale” – deces, demisie din proprie inițiativă, expirare a mandatului, ci și din cauze forțate – ridicarea mandatului. Art.19 al Legii cu privire la Curtea Constituțională prevede că ridicarea mandatului are loc în caz de:

– imposibilitate a exercitării funcției de judecător din motive de sănătate timp îndelungat și neîntrerupt (mai mult de patru luni);

– încălcare a jurământului și a obligațiilor funcției;

– condamnarea de către instanța judecătorească pentru săvârșirea unei infracțiuni;

– incompatibilitate.

Incompatibilitatea este indicată de art.15 al Legii respective, care prevede că funcția de judecător constituțional este incompatibilă cu orice altă funcție publică sau privată retribuită, cu excepția activității didactice și științifice.

Controlul semnalelor de încălcare a jurământului sau a obligațiilor funcției parvenite de la autoritățile competente să numească judecători constituționali se face de către un complet de judecată din 2 judecători, numiți de Președintele Curții Constituționale, iar în caz că semnalele se referă la președinte, cei doi judecători sunt numiți de judecătorul care exercită funcțiile Președintelui Curții în absența acestuia. Acest complet poate constata semnalele neîntemeiate și atunci, prin decizia Președintelui sau a Curții, se clasează cauza, dar poate constata semnalele întemeiate și când întocmind un raport, îl va transmite Curții spre examinare. Curtea Constituțională poate aplica judecătorului ce a încălcat jurământul sau obligațiile sale, în funcție de gravitatea încălcării: avertismentul, mustrarea și chiar ridicarea mandatului de judecător al Curții Constituționale.

Valeriu Zubco conchide că organizarea Curții Constituționale în țările unde există controlul constituționalității legilor, exercitat de un organ special și specializat, se efectuează după trei modele de desemnare:

I. desemnarea directă îi revine autorității executive;

II. desemnarea electivă îi revine autorității legislative;

III. desemnarea mixtă care se divizează în două grupe.

a) Prima grupă o formează:

- autoritatea legislativă;
- autoritatea executivă;
- autoritatea judecătorească.

b) Grupa a doua o formează:

- autoritatea legislativă,
- autoritatea executivă.

Există și alte modele de desemnare a componenței Curții Constituționale, întâlnite în unele state – Austria, Slovacia, Belgia, Danemarca, Spania, Cipru, Turcia și în alte țări, *desemnarea directă* este exercitată de către șeful statului direct prin numire și nu implică nici o procedură de votare. În Spania, judecătorii Curții Constituționale sunt numiți de Rege, patru – la propunerea Congresului Deputaților; patru – la propunerea Senatului; doi – la propunerea Guvernului; doi – la propunerea Consiliului General al Puterii Judiciare.

Curtea de Arbitraj din Belgia, organ ce exercită controlul constituționalității legilor, este formată din 12 judecători, care sunt numiți de către Rege printr-o listă dublă prezentată alternativ de Camera Reprezentanților și de Senat. Curtea Constituțională din Slovacia este formată din 10 judecători

numiți de Președintele Republicii dintr-o listă de 20 de candidați, aceasta fiind aprobată de Consiliul Național. Sistemul de drept comun, în mod tipic, implică desemnarea direct, în mod mecanic, a judecătorilor de către șeful statului sau de reprezentantul său ca urmare a unei propuneri executive obligatorii, cum se procedează în Canada și Irlanda, puterea de propunere fiind astfel decisivă. Judecătorii Curții Supreme din Malta, dintre care sunt aleși judecătorii Curții Constituționale, sunt desemnați în același mod. În Danemarca, Islanda și Norvegia – Monarhul desemnează judecătorii la propunerea ministrului justiției. În Finlanda, Curtea Supremă propune, apoi șeful statului desemnează judecători numai după consultarea ministrului justiției și a Guvernului. În Suedia, Guvernul desemnează judecătorii la propunerea ministrului justiției.

În afară de judecătorii constituționali, Curtea Constituțională a Republicii Moldova are un personal de specialitate și administrativ. Secretariatul Curții Constituționale acordă Curții asistență informațională, organizatorică, științifică. În acest sens, secretariatul organizează audiența cetățenilor, acordă ajutor judecătorilor la pregătirea dosarelor pentru examinare. Pe lângă Curtea Constituțională activează un Consiliu științific-consultativ din savanți și practicieni în domeniul dreptului. Atât secretariatul, cât și Consiliul științific consultativ funcționează în conformitate cu un Regulament propriu, aprobat de Curtea Constituțională.

Ponind de la modelele sistematizate de desemnare a judecătorilor pentru a organiza Curtea Constituțională, e necesar ca noi cercetătorii să indicăm scopurile procedurii de desemnare. Considerăm că unul din principalele scopuri îl constituie asigurarea independenței Curții de posibilele influențe politice, atunci când procedura de desemnare ia sfârșit și Curtea funcționează, în pofida faptului că instituțiile politice pot avea puterea de a veni cu propuneri de a desemna judecători. Un alt scop care, credem, se cuvine a fi consemnat, este recrutarea unui corp competent și calificat de judecători, în sfârșit, curților trebuie să li se atribuie o activitate echilibrată și legală, ținând cont de reprezentarea în statele federale a diferitelor etnii.

Componența numerică a Curții Constituționale în statele CSI variază de la 5 până la 19 judecători, iar durata mandatului lor este de la 5 la 15 ani. În țările din Europa Centrală și de Vest, numărul judecătorilor în Curtea Constituțională este diferit: în Franța – 9, în Portugalia – 13, în Italia – 15, în Albania – 9, în România – 9, în Lituania – 9, în Rusia – 19, în Slovenia – 9, în Croația – 11, în Ungaria – 15.

Concluzionăm că controlul de constituționalitate a legilor și asigurarea supremației Constituției sunt puse în seama unei autorități publice competente, și anume, a unui organ special – Curtea Constituțională. Așadar, Curtea Constituțională a Republicii Moldova este unica autoritate de jurisdicție constituțională din republică. Prin structura, împuternicirile și funcționarea sa, Curtea Constituțională valorifică atât tradițiile juridice ale țării, cât și experiența în domeniu a unor state europene.

Pentru asigurarea supremației Constituției, nu este nevoie numai de existența unui organ „formal cu atribuții de control constituțional”, ci trebuie investită această instituție cu atribuții real-implementabile care, văzute în cumul, poartă denumirea de **competență**.

În dreptul public, termenul „competență” este utilizat pentru a evoca abilitarea unui organ de stat pentru a purta o anumită activitate și de a fi, în acest sens, titular în raporturi juridice de putere. Competența este un ansamblu de atribuții prevăzute de lege, pe care organul de stat este obligat să le exercite. Prin competența Curții Constituționale, înțelegem un ansamblu de atribuții materiale, procesuale și organi-

zatorice. Este evident faptul că nucleul competenței Curții Constituționale îl formează atribuțiile materiale ce determină cazurile ce pot fi examinate, pe când atribuțiile procesuale și organizatorice realizează menirea Curții.

Rolul Curții Constituționale la apărarea regimului democratic este în dependență directă de atribuțiile cu care a fost investită. Curtea Constituțională a Republicii Moldova, în conformitate cu art.4 alin.(1) din Legea cu privire la Curtea Constituțională exercită:

- controlul constituționalității legilor, regulamentelor, hotărârilor Parlamentului, a decretelor Președintelui, a hotărârilor și dispozițiilor Guvernului, a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte;

- interpretează Constituția;

- se pronunță asupra inițiativelor de executare a Constituției;

- confirmă rezultatele referendumurilor republicane;

- confirmă rezultatele alegerii Parlamentului și a Președintelui Republicii Moldova, validează mandatele deputaților și al Președintelui Republicii Moldova;

- constată circumstanțele care justifică dizolvarea Parlamentului, demiterea Președintelui Republicii Moldova, interimatul funcției de Președinte, imposibilitatea Președintelui Republicii Moldova de a-și exercita atribuțiile mai mult de 60 de zile;

- rezolvă excepțiile de neconstituționalitate a actelor juridice, sesizate de Curtea Supremă de Justiție;

- hotărăște asupra chestiunilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid;

- rezolvă cazurile excepționale de neconstituționalitate a actelor juridice, sesizate de Curtea Supremă de Justiție;

- controlul constituționalității a fost conceput și realizat în legislația RM, în general, ca un control posterior, adică după ce legea a fost votată și promulgată. Un exemplu elocvent a fost cazul avizului negativ al Judecătoriei Supreme, în care se atenționa asupra faptului că anumite articole din proiectul Legii cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii contravin Constituției. Acest aviz n-a fost luat în considerare de Direcția juridică. Trecând peste acest aviz, Parlamentul a adoptat Legea respectivă, Președintele a promulgat-o, a fost publicată, după care, la sesizarea Curții Supreme de Justiție, Curtea Constituțională a constatat neconstituționalitatea unor articole ale Legii cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii.

Societatea, statul de drept vor fi mai aproape de idealurile democratice, dacă controlul de constituționalitate va fi și prealabil (la stadiul de proiect, dar și înainte de promulgarea legii).

Curtea Constituțională a formulat termenul de control prealabil, interpretând art.88 lit.i) al Constituției. Curtea a explicat că Președintele Republicii Moldova, conform Constituției, are dreptul de a suspenda acțiunea actelor Guvernului sau ale unor părți din aceste acte ce contravin legislației. Legea cu privire la Guvern (art.2 alin.(1)) prevede că actele Guvernului (hotărâri și dispoziții) nu trebuie să contravină Constituției, altor legi ale statului, decretelor Președintelui Republicii. Deoarece, potrivit art. 30 al legii sus-menționate, hotărârile și dispozițiile Guvernului sunt executorii, Președintele poate suspenda acțiunea actelor Guvernului (adică să întrerupă provizoriu acțiunea acestor acte), adresându-se concomitent Curții Constituționale. Suspendarea continuă până la adoptarea hotărârii definitive a Curții Constituționale, care ori declară acele acte constituționale și ele devin executorii, ori le declară neconstituționale și își pierd valoarea juridică, neputând produce efecte juridice.

Este discutabilă această definiție, deoarece, în primul rând, controlul de conformitate a actelor Guvernului Constituției se realizează de către Curtea Constituțională, și nu de

Președinte, dar la sesizarea Președintelui, în al doilea rând, este oare acest control prealabil? Hotărârile Guvernului nu necesită promulgare, de aceea nu este exclus cazul ca hotărârea sau dispoziția Guvernului să fie publicată și să intre în vigoare, să producă efecte juridice până la suspendarea de către Președinte a respectivei hotărâri. Astfel, în acest caz, este un control posterior. Preocupări pentru introducerea controlului prealabil au fost și în Republica Moldova: s-au expus în publicațiile științifice, au fost și încercări în acest sens de a înainta inițiativă de revizuire a Constituției.

Un grup de deputați (36 deputați) ai Parlamentului Republicii Moldova s-au adresat Curții Constituționale, cerând avizul asupra inițiativelor de revizuire a Constituției, care se referea la introducerea controlului prealabil de constituționalitate prin înființarea dreptului Președintelui Republicii de a cere controlul de constituționalitate înainte de promulgarea legii. La 23 aprilie 1997, Curtea Constituțională a dat aviz negativ, arătând că această inițiativă ar contraveni Constituției, deoarece Curtea Constituțională controlează doar actele normative în vigoare, dar nu legi ce nu există, pentru că dacă nu-i promulgată, legea nu-i publicată, deci nu există legea respectivă.

Nu putem fi de acord cu această opinie. Dacă controlul prealabil nu este prevăzut de Constituție, aceasta încă nu înseamnă că el contravine Constituției, altfel nici o revizuire a Constituției nu va fi posibilă, în primul rând, trebuie de menționat că însăși Curtea Constituțională s-a pronunțat de două ori asupra constituționalității unor acte juridice nepublicate, și anume: la 5 octombrie 1995, când a examinat Hotărârea Guvernului nr. 969 din 30 decembrie 1994, care „nu a fost publicată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, astfel, conform art.1 alin.(4) al Legii privind modul de publicare și intrare în vigoare din 6 iulie 1994 și din punct de vedere juridic este nulă” – a constatat Curtea Constituțională, continuând să examineze acea hotărâre, pe care a declarat-o neconstituțională.

În al doilea rând, cum noi am arătat anterior, în România, Președintele are dreptul de a cere, înainte de promulgare, controlul de constituționalitate a legii respective. Este surprinzător faptul că deși ambele state (și România, și Republica Moldova) și-au declarat atașamentul față de democrație, stat de drept, în cazul României controlul prealabil nu contravine acestor principii și Constituției în genere, iar în cazul Republicii Moldova – ar contraveni. Este vorba de fapt despre o opțiune pentru controlul prealabil la sesizarea autorităților publice – în România și pentru controlul posterior – în Republica Moldova. Revizuirea Constituției Republicii Moldova și introducerea controlului prealabil de constituționalitate nu ar contraveni Constituției, ci ar da mai multe posibilități de a stopa legile neconstituționale. Desigur, această normă nouă ar duce la încetinirea relativă a procedurii legislative și, posibil, ar mări volumul de lucru al Curții Constituționale, dar în nici un caz nu ar contraveni Constituției. Curtea ar fi trebuit să dea aviz favorabil, iar Parlamentul era în drept ori să accepte, ori să respingă această inițiativă, deoarece este vorba de o opțiune, oricare opțiune nu s-ar fi acceptat, nu ar fi contravenit Constituției. Dacă Parlamentul ar fi revizuit Constituția în sensul introducerii controlului prealabil de constituționalitate, acesta ar fi reprezentat constituit o barieră în plus în calea neconstituționalității.

Pentru a înțelege mai bine competența Curții Constituționale, este necesară o examinare comparativă a ei.

Vareliu Zubco surprinde cinci modalități de caracterizare a competențelor Curții Constituționale:

Competențele Curții Constituționale sunt determinate numai de Constituție (Albania, Austria, Azerbaidjan, Armenia, Bulgaria, Italia, Portugalia, Turcia);

– competențele Curții Constituționale sunt determinate de Constituție și de legi privind organele jurisdicției constituționale (Croatia, Germania, Kârgâzstan, Kazahstan, Letonia, Polonia, România, Slovacia, Slovenia);

– competențele Curții Constituționale sunt determinate de Constituție și de anumite categorii de legi (legea constituțională federală – Rusia, legea organică – Georgia);

– competențele Curții Constituționale sunt determinate de Constituție și de anumite categorii de legi, indiferent de faptul dacă sunt legi ce reglementează organizarea și funcționarea Curții sau nu (Franța);

– competențele Curții Constituționale sunt determinate de Constituție, ci de lege (Lituania).

Examinarea comparativă a competenței curților constituționale implică unele precizări privind atribuțiile de principiu ce intră în sfera controlului de constituționalitate. Și aici există diverse criterii de clasificare a atribuțiilor Curții Constituționale, fiecare având avantaje și dezavantaje.

Ion Deleanu, având ca reper art.13 din Legea privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale a României, clasifică atribuțiile Curții Constituționale potrivit actului emis întru exercitarea acestora în următorul mod:

– atribuții în exercitarea cărora Curtea Constituțională emite decizii;

– atribuții a căror exercitare este finalizată prin emiterea de hotărâri;

– atribuții în legătură cu care Curtea emite avize.

Profesorul Ion Deleanu precizează că din prima categorie ar face parte atribuțiile având ca obiect pronunțarea asupra constituționalității legilor, înainte de promulgarea acestora, asupra inițiativelor de revizuire a Constituției, asupra constituționalității regulamentelor Parlamentului, asupra excepțiilor ridicate în fața instanțelor judecătorești privind neconstituționalitatea legilor și ordonanțelor. A doua categorie ar îngloba atribuții precum constatarea împrejurărilor care justifică interimatul în exercitarea funcției de Președinte, verificarea îndeplinirii condițiilor privind exercitarea inițiativei legislative de către cetățeni. A treia categorie ar include doar atribuția Curții de a aviza propunerea de suspendare din funcție a Președintelui republicii.

Același autor constată cu multă eleganță că „orice clasificare artificială este convențională prin definiție și, în consecință, discutabilă”, grupând atribuțiile Curții Constituționale în două categorii: atribuții de control și atribuții consultative.

La **12 ianuarie 2012**, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea privind controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr.266 din 23 decembrie 2011 cu privire la rezultatele alegerilor ordinare pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova (*sesizarea nr.37a/2011*). Hotărârea a fost expediată pentru publicare la Monitorul Oficial.

La originea cauzei se află sesizarea depusă la Curtea Constituțională la 26 decembrie 2011 în temeiul art.135 alin. (1) lit.a) din Constituție, 25 alin.(1) lit.g) din Legea cu privire la Curtea Constituțională și 38 alin.(1) lit. g) din Codul Jurisdicției Constituționale de deputatul în Parlament, Mihai Godea, privind controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr. 266 din 23 decembrie 2011 cu privire la rezultatele alegerilor ordinare pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova.

La 23 decembrie 2011, Parlamentul a adoptat Hotărârea nr.266 prin care s-a luat act de informația privind totalizarea rezultatelor votării în cadrul alegerilor ordinare pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova desfășurate la 16 decembrie 2011, prezentată de Comisia specială de desfășurare a alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova. Prin această hotărâre, de asemenea, Parlamentul a constatat că, în urma alegerilor ordinare din 16 decembrie

2011, Președintele Republicii Moldova nu a fost ales.

Potrivit autorului sesizării, clauza stabilită în art.78 alin. (1) din Constituție, reiterată în art.8 alin.(1) din Legea cu privire la procedura de alegere a Președintelui Republicii Moldova privind votul secret are un caracter imperativ și trebuie să fie respectată întocmai de către deputații în Parlament care participă la alegerea șefului statului. La fel, autorul sesizării consideră că exprimarea voinței alegătorului (în cazul dat – deputatul) și modalitatea de exprimare a ei trebuie să fie necondiționat secretă, ceea ce înseamnă că deputații în Parlament trebuie să voteze pentru candidații la funcția de Președinte, în așa condiții încât voința lor să nu poată fi cunoscută și influențată de nimeni.

Autorul sesizării a pretins că încălcarea principiului votului secret constituie o viciere de fond a votului exprimat în cadrul alegerilor din 16 decembrie 2011 pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova și, deoarece numărul de votanți care au încălcat caracterul secret al votului este considerabil, aceste alegeri nu puteau fi confirmate ca fiind desfășurate legal și urmau a fi anulate pentru motivul încălcării procedurii de votare.

În ședința plenară publică, autorul sesizării a extins obiectul sesizării, solicitând verificarea constituționalității Hotărârii Parlamentului nr.287 din 28 decembrie 2011 privind stabilirea datei alegerilor repetate a Președintelui Republicii Moldova.

Reprezentanții autorităților au recunoscut în ședință publică că există o problemă cu privire la întinderea protecției constituționale a votului secret, solicitând dezvoltarea de către Curte a concluziilor sale statuate în Hotărârea Curții Constituționale nr.39 din 4 decembrie 2000 privind interpretarea unor prevederi ale art.78 alin.(1) din Constituția Republicii Moldova.

Sesizarea a fost judecată de către Curtea Constituțională, în următoarea componență:

Alexandru TĂNASE, *președinte, judecător-raportor*, Victor PUȘCAȘ, Petru RAILEAN, Elena SAFALERU, Valeria ȘTERBEȚ – *judecători*.

Audiind argumentele părților, Curtea a reținut că, în conformitate cu dispozițiile art.78 alin.(1) din Constituție, Președintele Republicii Moldova se alege de către Parlament prin **vot secret**, iar art.8 alin.(1) din Legea cu privire la procedura de alegere a Președintelui Republicii Moldova prevede că **votarea** pentru candidații la funcția de Președinte al Republicii Moldova se efectuează **în mod secret**. De altfel, aceasta este singura dispoziție constituțională cu caracter procedural referitoare la organizarea și desfășurarea alegerilor Președintelui, în raport cu care Curtea Constituțională este chemată să se pronunțe.

În același timp, Curtea a observat că procedura de votare a Președintelui Republicii Moldova de către Parlament a constituit obiectul Hotărârii Curții Constituționale nr.39 din 4 decembrie 2000 privind interpretarea unor prevederi ale art.78 alin.(1) din Constituția Republicii Moldova. În hotărârea sa anterioară, Curtea Constituțională a menționat că **alegerea șefului statului de către Parlament printr-o altă modalitate decât prin vot secret este interzisă**. Cu alte cuvinte, clauzele stabilite în art.78 alin.(1) din Constituție și art.8 alin.(1) din Legea nr.1234-XIV din 22 septembrie 2000 au un **caracter imperativ** și trebuie să fie respectate întocmai de către deputații din Parlament care participă la alegerea Președintelui Republicii Moldova. De asemenea, în Hotărârea nr.39 din 4 decembrie 2000, Curtea a menționat că deputații în Parlament trebuie să voteze pentru candidații la funcția de Președinte al Republicii Moldova, în așa condiții încât **voința lor să nu poată fi cunoscută și influențată de nimeni**.

Curtea a acceptat solicitarea Guvernului de a dezvolta concluziile statuate în Hotărârea nr. 39 din 4 decembrie 2000. În acest context, Curtea a reiterat că din textul Constituției nu rezultă posibilitatea derogării în cazul alegerii Președintelui de la caracterul secret al votării. O dovadă în acest sens este faptul că, dacă în alte cazuri Constituția utilizează expresia „cu votul [...]”, fără a preciza dacă acesta trebuie să fie deschis sau secret (a se vedea art.74, 81, 82, 89, 98, 106, 111, 141, 143 din Constituție), în acest caz, Constituția utilizează indicativul „este ales”, cu precizarea „*prin vot secret*”, fără a prevedea excepții sau, cel puțin, posibilitatea legiuitorului de a reglementa situații de exceptare. Redacția art.78 indică clar voința legiuitorului constituant de a aplica această garanție constituțională în toate alegerile pentru funcția de Președinte al Republicii. **Această protecție se extinde de la primirea buletinului de vot până la plasarea buletinului de vot în urna de vot sigilată, astfel încât opțiunea exprimată să nu poată fi identificată.**

Curtea a reținut că organismele și instrumentele internaționale nu diferențiază garanțiile secretului votului în funcție de exprimarea acestuia în cadrul alegerilor prin sufragiu universal, direct sau indirect, și în cadrul ședințelor Parlamentului pentru a face numiri individuale. Curtea a menționat că aceste garanții urmează a fi asigurate în cadrul tuturor exercițiilor electorale prin vot secret, indiferent de tipul scrutinului.

De asemenea, Curtea a reținut că secretul votului nu este numai un drept fundamental, dar, de asemenea, o obligație. Prin urmare, renunțarea la dreptul de vot secret nu exonerează deputații de obligația de a asigura secretul votului, or la ea nu se poate renunța. Astfel, funcționarii electorali sunt obligați să oprească orice manifestare care încalcă secretul votului, inclusiv pe alegătorii care arată în mod deliberat buletinele de vot marcate de ei.

În acest context, Curtea a constatat că la desfășurarea procedurii de alegere a Președintelui din 16 decembrie 2011 au fost încălcate, în mod flagrant, normele art.78 și, implicit, ale articolelor 1 și 2 din Constituția Republicii Moldova. Curtea a reținut că, prin amploarea lor, încălcările au fost de natură să influențeze decisiv rezultatele finale ale alegerilor ordinare pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova.

În partea ce ține de solicitarea de verificare a constituționalității Hotărârii Parlamentului nr. 287 din 28 decembrie 2011 privind stabilirea datei alegerilor repetate a Președintelui Republicii Moldova, formulată în ședința plenară publică, Curtea reține că aceasta este în conexiune directă cu Hotărârea Parlamentului nr. 266 din 23 decembrie 2011 cu privire la rezultatele alegerilor „ordinare” pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova, data alegerilor „repetate” fiind fixată ca urmare a adoptării acestei hotărâri.

În lumina celor expuse, Curtea a conchis că Hotărârea Parlamentului nr. 266 din 23 decembrie 2011 cu privire la rezultatele alegerilor ordinare pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova și, implicit, Hotărârea Parlamentului nr.287 din 28 decembrie 2011 privind stabilirea datei alegerilor repetate a Președintelui Republicii Moldova, urmează a fi declarate neconstituționale.

Pornind de la argumentele invocate *supra*, Curtea Constituțională a declarat *neconstituționale* Hotărârea Parlamentului nr.266 din 23 decembrie 2011 cu privire la rezultatele alegerilor ordinare pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova și Hotărârea Parlamentului nr.287 din 28 decembrie 2011 privind stabilirea datei alegerilor repetate a Președintelui Republicii Moldova. Hotărârea Curții Constituționale este definitivă, nu poate fi supusă nici unei căi de atac, intră în vigoare la data adoptării și se publică în *Moni-*

torul Oficial al Republicii Moldova. În legătură cu activitatea Curții Constituționale, considerăm că trebuie să reiterăm câteva considerații de *lege ferenda*: a) lărgirea subiecților care pot sesiza Curtea Constituțională, pentru exercitarea controlului constituționalității legilor înainte de promulgarea acestora, prin includerea în rândul acestor subiecți și a Curții de Conturi; b) consacarea posibilității Curții Constituționale de a se sesiza din oficiu înainte de promulgarea legilor; c) suspendarea obligatorie a judecării, atunci când în fața instanței judecătorești s-a ridicat excepția de constituționalitate.

În concluzie, considerăm oportun de a înzestra cetățenii cu dreptul de a sesiza expres Curtea Constituțională în cazurile încălcării concrete și evidente a drepturilor și libertăților fundamentale. Dreptul de a sesiza Curtea Constituțională asupra excepțiilor de neconstituționalitate a actelor juridice trebuie acordat nu numai Curții Supreme de Justiție, ci și tuturor instanțelor judecătorești, deoarece prin intremediul excepției de neconstituționalitate, Curtea are misiunea de a garanta liberul exercițiu al drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor.

Bibliografie:

1. Rousseau D., *La justice constitutionnelle en Europe*, Montchrestien, Paris, 1992, p.9.
2. *Constituția Republicii Moldova* din 29.07.1994, cu modificările și completările ulterioare, Moldpres, Chișinău, 2005. 52 p.
3. *Legea cu privire la Curtea Constituțională*, nr.317-XIII din 13.12.94, în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.8 din 07.02.1995.
4. *Codul jurisdicției constituționale*, adoptat prin Legea nr.502-XIII din 16.06.95, în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.53-54 din 28.09.1995.
5. Zubco V., *Curtea Constituțională – unica autoritate publică politico-jurisdicțională*, Chișinău, 2000. 170 p.
6. Deleanu I., *Justiția Constituțională*, București, 1995. 450 p.
7. *Legea Fundamentală a Republicii Federale a Germaniei*, din 23 mai 1949; *Constituția de la Weimar*, art. 136-141; *Drept constituțional comparat*, Lumina Lex, București, 1999, vol II., p. 1111-1181, de Victor Duculescu, Constanța Călinoiu, Georgeta Duculescu.
8. *Constituția Federației Ruse*, din 12 decembrie 1993; *Drept constituțional comparat*, vol II., p. 1183-1227.
9. *Constituția Republicii Franceze*, din 4 octombrie 1958; *Drept constituțional comparat*, vol II., p. 1039-1068.
10. Hotărârea despre controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr.1107-XIV din 30 iunie 2000 „Privind modificarea și completarea Codului electoral”.
11. Osmochescu N., *Curtea Constituțională la doi ani de activitate*, în *Legea și viața*, 1997, nr. 4. 58 p.
12. *Curtea Constituțională. Culegere de hotărâri și decizii 1997*, Chișinău, 1998, p. 302.
13. Zubco V., *op.cit.*
14. Mocreac V., *Baza juridică și procedura de soluționare a recursurilor constituționale*, în *Materialele conferinței „Rolul curții constituționale în sistemul protecției drepturilor omului și respectarea CEDO și jurisprudenței Curții Europene pentru drepturile omului în jurisprudența și legislația națională”*, Chișinău, 13-14 decembrie 2007, în colaborare cu Curtea Constituțională a Republicii Moldova. 245 p.
15. *Curtea Constituțională (Culegere de hătărâri și decizii, 1995-1996)*, Chișinău, 1997, p. 5.
16. Alexandru Arseni, *Recursul Constituțional – pârgie de garantare a drepturilor omului în justiție*, în *Revista științifico-practică și informativă de drept „Avocatul poporului”*, ediție specială nr. 10/2008. 15 p.
17. <http://www.constcourt.md/>